

erturm (Abb. 9/e) Teile der spätgotischen Befestigungsarbeiten bildeten (ähnliche Mauertürme befinden sich in den Burgen Brničko [Brünles, Bez. Šumperk, Olomoucký /Olmützer/ Kr.], Zábřeh [Hohenstadt, Bez. Šumperk], Javorník [Jauernig, Bez. Jeseník] oder Frejštejn [Freistein, Bez. Znojmo, Kr. Südmähren]). In der Mauerwerksmasse, die nachträglich den Zwischenraum zwischen einem Paar der Mauertürme an der Westseite ausfüllte, befand sich ein kleiner gewölbter Raum (Abb. 9/f). Sein Grundrissausschnitt beträgt 710–718×105–110 cm, Höhe ca. 340 cm, er war durch einen vertikalen Schacht an der Südwestwand zugänglich, der oben auf der Mauerkrone mündete. Im Mauerhaupt der Ostwand erhielten sich mehrere kleine und seichte Öffnungen in einer horizontalen Linie (Lager nach Holzgliedern). Sie wurden gleich mit dem Mauerwerk errichtet. Das Gewölbe, die Wände sowie der Raum über dem Gewölbe wurden aus dem Bruchstein ohne Verwendung von Ziegeln erbaut (Abb. 12/c). In der Nordwestecke des Raumes stellte man eine Baufuge zwischen der durchlaufenden westlichen Mauer und der zugebauten nördlichen Wand fest. Die Bestimmung dieses Raumes bleibt bisher unbekannt, es handelte sich wohl um den in den Burginventarien erwähnten Pulverraum. Der Raum entstand wohl beim massiven Umbau der Burg unter den Meziříčský von Lomnice (1519–1574).

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Burg Brumov (Bez. Zlín) – Gesamtansicht von Südwesten; in der Mitte der Burgkern; rechts Torso des runden Eckrisalits, in der Mitte der prismenförmige Risalit, links der westliche Mauerwerksblock mit der Masse des quadratischen Mauerturms im rechten Teil; links die Vorburg, Zustand 2005.

Abb. 2: Burg Brumov – Burgruinen im J. 1850, d. h. ca. 30 Jahre nach dem Verlassen der Burg, Ansicht von Nordosten; die Dominante bilden der Ober- und der prismenförmige Risalit mit der anliegenden Mauerscherbe der Burgkernaußenfassade (Fotoarchiv NPÚ ÚOP Brno [Regionale Facharbeitsstätte des Nationalen Denkmalinstituts Brunn]).

Abb. 3: Burg Brumov – Burgkern-Grundriss mit Auszeichnung der Flächen der historischen Bebauung und der im Text erwähnten Objekte: 1 – Grundriss vom quadratischen Turm (rechts) und der Fläche des Mauerwerksblocks im südwestlichen Teil des Burgkernes (links); 2 – Bebauungsfläche, die archäologisch und bauhistorisch erforscht wurde; 3 – Bebauungsfläche, die im Plan vom Anfang des 18. Jahrhunderts belegt wird (M. Pláček, zit. in Anm. 5, S. 131, Abb. 238); 4 – Osttrakt, an dessen Stelle der spätromanische Palas vermutet wird; 5 – Südtrakt, freigelegt bei der archäologischen Forschung; 6 – Mauerwerksblock in westlicher Burgkernstirn; 7 – prismenförmiger Risalit; 8 – runder Risalit; 9 – Eingang in den Burgkern (alle Fotos R. Vrla, wenn nicht anders angegeben).

Abb. 4: Brumov – nördliche Burgkernstirn, Ansicht von Nordwesten, Pfeil zeigt zu den Resten nach der konservierten Nordwestwand vom quadratischen Turm, heute vor der Burgkernringmauer liegend.

Abb. 5: Burg Brumov – Torso vom quadratischen Turm, Ansicht von Süden; im Vordergrund Fundamentmauerwerk der Südecke, Pfeile bezeichnen die Balkenlager im amorphen Turmmauerwerk; links das Mauerwerk, das mit dem späteren Durchbruch des Burgkerneingangs zusammenhängt, rechts eine vertikale Fuge zwischen der südöstlichen Turmwand und der angebauten Ringmauer sowie das umgestaltete Offenloch.

Abb. 6: Burg Brumov – Torso des quadratischen Turms, Detail vom Mittelteil der Südwestwand mit Resten des äußeren Mauerhauptes, Blick von Südosten, weiße Linie begrenzt den Umriss des erhaltenen Mauerhauptes.

Abb. 7: Burg Brumov – Torso des quadratischen Turms, Detail des Knotenpunktes zwischen dem Torso der Turmsüdostseite (in der Mitte) und dem Mauerwerk der nördlichen Burgkernringmauer. Links befindet sich das neuzeitige Mauerwerk, das die verfallene Ziegelmauer von einem späteren Offen ersetzte.

Abb. 8: Burg Brumov – Torso des quadratischen Turms, Grundriss in der Höhe der Lager nach der Balkenarmatur: 1 – erhaltenes und vorausgesetztes Turmmauerwerk über dem Fundament; 2 – nicht erforschtes Mauerwerk; 3 – Mauerwerk aus den späteren Umgestaltungen (Burgkerneingang an der Westseite, Offen); 4 – ursprüngliches Grundrissausschnitt des Turms.

Abb. 9: Burg Brumov – Grundriss der Keller des südlichen Palastraktes im Ausschnitt der durchgeführten archäologischen Forschung: 1 – ältere Baukonstruktionen (13.–14. Jh.); 2 – spätgotische Mauertürme; 3 – Mauerwerksblock zwischen den westlichen Mauertürmen; 4 – kompakter(?) Block Mauerwerk, sekundär mit einem kleinen Verbindungsgang durchbrochen; 5 – übriges Mauerwerk und Bebauungsfläche; a–g – Bezeichnung der Objekte laut dem Text.

Abb. 10: Burg Brumov – westliche Stirn des Kellerraumes mit dem eingestürzten Gewölbe, Blick von Osten: a – östliches Mauerhaupt der alten Mauer; b – Spur nach der abgebrochenen weitergeführten alten Mauer (oben) und ihr Verlauf unter dem heutigen Fußboden (unten); c – neueres Mau-

erwerk, mit der weißen Linie Verlauf der vertikalen Fuge als Trennlinie zwischen dem älteren und späteren Mauerwerk deutlicher gemacht.

Abb. 11: Burg Brumov – Risalit vor der südlichen Burgkernaußenfassade, Westseite; Pfeil zeigt zur Südwestecke des älteren, in die Masse des Risalits einbezogenen prismenförmigen Objektes.

Abb. 12: Burg Brumov – Burgkern, Grundriss mit dem vermuteten Entwicklungsschema für die ältesten Entwicklungsphasen: a – der vorausgesetzte Zustand im 13. Jahrhundert (mit der Voraussetzung des Vorhandenseins vom Südturm und Palas bei der östlichen Ringmauer); b – vorausgesetzter Zustand im 14. Jahrhundert (neuer Palas an der Südseite); 1 – Fläche der Bauten im 13. Jahrhundert; 2 – Fläche des jüngeren Palas (14. Jh.); 3 – Flächenausmaß der Burgkernbebauung vor dem Verlassen der Burg.

Abb. 13: Burg Brumov – Torso des kleinen gewölbten Raumes, Blick von Nordwesten: a – Torso der Außenmauer mit dem destruierten Mauerhaupt; b – Teil der Ostwand des Raumes; c – Gewölbetorso, Zustand 2002.

Abb. 14: Burg Brumov – Torso des kleinen gewölbten Raumes, Bauaufnahme: a – Horizontaler Schnitt in der Höhe der Lager nach den Holzelementen; b – vertikaler Schnitt in der Gewölbescheitellinie; c – vertikaler Schnitt in der Achse der quadratischen Eingangsöffnung; 1 – Rest der Baufuge zwischen der Nordmauer des Raumes und der Westmauer; 2 – Mauerwerk im Schnitt; 3 – amorphes Mauerwerk, Ansicht; 4 – Schutt; 5 – Verfüllung als Fußboden des Raumes.

(Übersetzung J. Noll)

NÁCHODSKÝ KOSTEL SV. VAVŘINCE – POZNATKY Z OBNOVY INTERIÉRU

JIŘÍ SLAVÍK

Děkanský kostel sv. Vavřince v Náchodě byl po uměleckohistorické stránce popsán a vyhodnocen Zdeňkem Wirthem v rámci projektu soupisu památek království českého.¹⁾ V 80. letech 20. století se presbytářem a jeho sochařskou výzdobou zabývali Jaroslava a Pavel Kroupovi,²⁾ epigrafické památky zpracoval v nepublikované diplomové práci Štěpán Mach.³⁾ Nejnověji byl stavebněhistorický vývoj kostela krátce zhodnocen v monografii Dějiny Náchoda.⁴⁾ Nové poznatky ke stavebnímu vývoji a podobě přinesli Jan Čížek a Petr Černíkovský.⁵⁾ Při opravě spodních partií omítek interiéru v letech 2010 a 2011 provedli pracovníci Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Josefově, operativní dokumentaci krátkodobě odhalených povrchů zdí v interiéru chrámu.⁶⁾ V průběhu prací došlo v interiéru presbytáře k odstranění omítek do výšky cca 2 m, v lodi, sakristiích a předsíni do výšky 1,3 m. V presbytáři byla odstraněna podlaha a nahrazena novou.

První etapa operativní dokumentační akce v presbytáři a ve vítězném oblouku probíhala v souběhu se záchranným archeologickým výzkumem, prováděným ve spolupráci

Regionálního muzea v Náchodě (Mgr. Jan Tůma) a o.p.s. Labrys (Mgr. Milan Kuchařík). V době mezi 1. a 2. etapou dokumentační akce proběhlo statické zajištění a zesílení základů lodi kostela, při záchranném archeologickém výzkumu Regionálního muzea Náchod nebylo místo výkopů bohužel stavebně historicky sledováno a dokumentováno. Odhalené situace a získané nálezy však ke stavebnímu vývoji kostela zásadnější zjištění nepřinesly.⁷⁾ Na první pohled lze disponovat velmi slušnou informační základnou, ale při posledně uvedené akci se ukázalo, že stavební vývoj kostela byl bohatší a v interiéru se nachází neprávem přehlížené artefakty. V tomto příspěvku bude mimo popsání nových nálezů a nových poznatků o stavební historii kostela pojednáno o několika z těchto artefaktů, soustředěných více než jedno století v západní předšíní kostela.

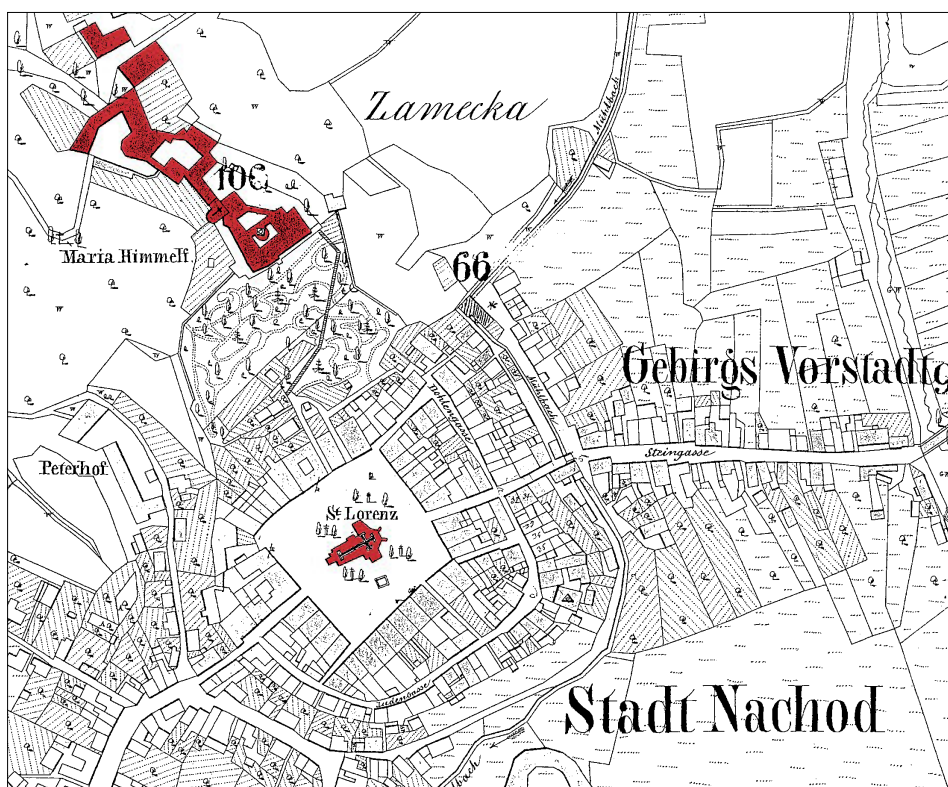
PRESBYTÁŘ

Vysoký omítaný presbytář zakončený třemi stranami osmúhelníka shora uzavírají dvě pole žebrové klenby s figurálními konzolami a hladkými svorníky. Západní pole je obdélné s křížovou klenbou. Severní stěnu presbytáře od západu pročeňují nástup na kazatelnu, výklenek, renesanční pravouhlý portál sakristie, bronzová nápisová destička

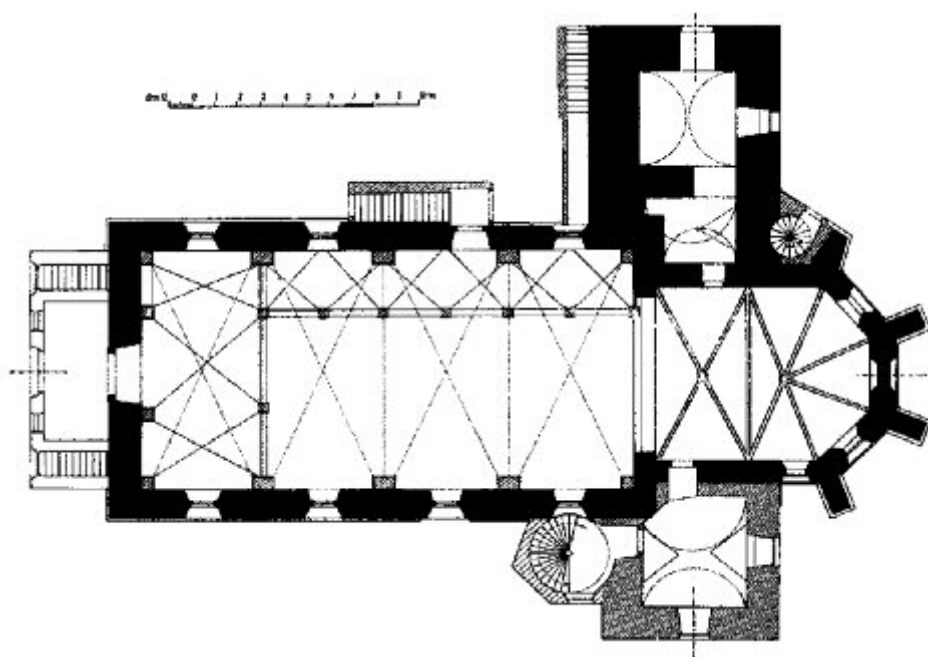
děkana Preisla z Klatov a dále k východu kamenicky zpracované sanktuarium.⁸⁾ V jižní stěně se od východu nacházejí: zazděný průchod, epitaf Smiřických z roku 1593⁹⁾ a sedlový portál jižní sakristie.

Stěny presbytáře byly vyzděny z lomového kamene z místních permských (červených) či křídových (bílých) slepenců, jemnozrnného pískovce, přecházejícího do opuky a ve výplni spar (šibrování) byl použit fylit, vše v lícovaném řádkovém zdivu o zjištěných výškách řádků 32 cm, 63 cm (nejisté), 83 cm). Zdící maltu lze charakterizovat jako tvrdou, na růžově šedou s drobnými kousky vápna (obvykle do průměru 2 mm, výjimečně většími). Zdivo pokrývala bílá omítka s tmavým ostrým (kopaným) kamenivem a zrný vápna, hlazená kovem s nerovným povrchem. Na omítce spočívá hustý bílý vápenný nátěr, dále tmavý šedý nátěr a bílý nátěr.¹⁰⁾ Toto souvrství je pekované a poškozené drážkami elektroinstalace. Vše překrývá novodobá omítková vrstva ze 4. až 5. pětiny 20. století.

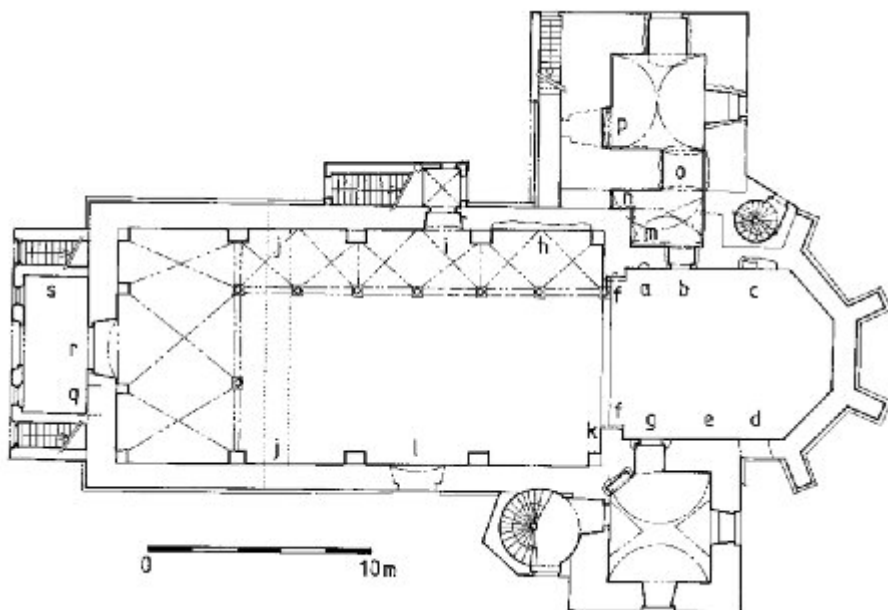
V západní části severní stěny presbytáře se nachází výklenek se segmentově vyklenutou zadní stěnou a přímým nadpražím, obezděný osekávanými ručními cihlami oranžové barvy, na povrchu zčernalými, formátu 7×13,5 cm.¹¹⁾ Jemnozrnná šedá

Obr. 1: Náchod, kostel sv. Vavřince – otisk mapy stabilního katastru. Červeně vyznačený kostel sv. Vavřince a objekty zámku (SOKA Náchod, Sbírka map stabilního katastru, k. ú. Náchod).

Obr. 2: Náchod, kostel sv. Vavřince – půdorys s vyhodnocením stavebního vývoje (podle Z. Wirtha 1910).

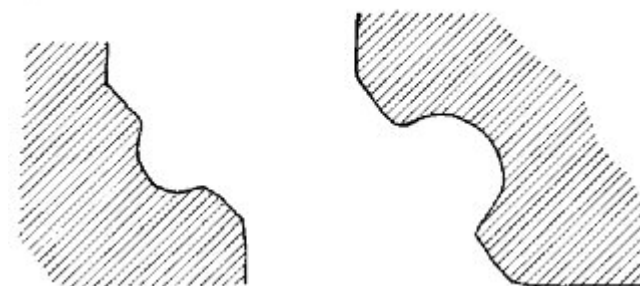
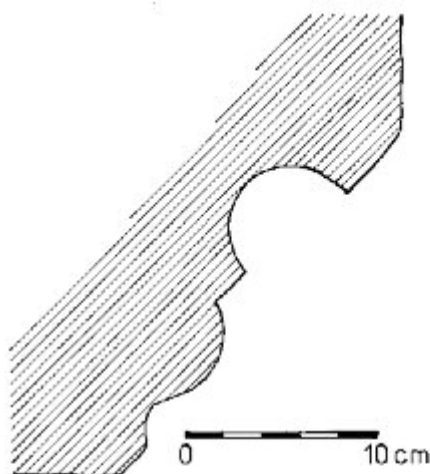
Obr. 3: Náchod, kostel sv. Vavřince – půdorys s vyznačením nálezů a stavebního vývoje: a – půlkruhový výklenek; b – portál severní sakristie; c – sanktuárium; d – zazděný průchod; e – epitaf Smiřických; f – soklový profil vítězného oblouku, na severní straně výklenek; g – portál jižní sakristie; h – přezdívková líce východního pole v severní stěně; i – severní portál; j – přízdívky v místě předpokládaného konce původní stavby; k – ryté kvádrování na jižní straně vítězného oblouku; l – zazděný jižní vstup; m – odsekaný sokl v severní sakristii; n – zazdívková mezera mezi věží a severní stěnou lodi; o – dodatečně prolomený průchod přízemím věže; p – zazděný původní vstup do přízemí věže; q – zazděný starší vstup na kůr; r – alabastrová erbovní deska; s – kruhotně osazené náhrobníky.

zdicí malta výjimečně s peckami vápna, použití cihel i podoba výklenku jasně ukazují na jeho dodatečný vznik, někdy v průběhu 18. anebo 19. století. Sousední portál severní sakristie charakterizuje kromě renesančního profilace ostění s římsou a renesančního kovaného dveřního křídla také prosekaný práh a osazení v obezdění z cihel červené až oranžové barvy o rozměrech 8 × 13–14 cm. Malta shodná s omítkou pokračuje pod prahem portálu.

Sanktuář je osazen ve smíšeném zdivu s převládajícími cihlami formátu 9 × 13 × 27–29 cm, dosahujícími až 20 cm pod spodní okraj sanktuáře, dlaždicemi formátu 4 × 18 cm a na západní straně jednou cihlou rozměru 6,5 × (23) cm. Při východním konci obezdívky se nachází na výšku postavený pískovcový kvádr o rozměrech 32 × 49,5 cm s odlišně provedenými pásy po-

Obr. 4: Náchod, kostel sv. Vavřince – detail severní stěny presbytáře se sanktuářem (foto autor; 2010–2011, není-li uvedeno jinak).

Obr. 5: Náchod, kostel sv. Vavřince – profilace: nahoře – severní portál lodi; vlevo – pata vítězného oblouku; vpravo – jižní portál sakristie (měření oměrnou šablonou M. Buroň a J. Slavík).

Obr. 6: Náchod, kostel sv. Vavřince – profilace severního portálu lodi. Profilace v tomto případě neodpovídá skutečnosti, srov. obr. 5 (podle Z. Wirtha 1910).

dél krátkých stran, snad druhotně použitý. Může se například jednat o parapet staršího sanktuaria. Jemnozrná bílá tvrdá zdící malta obezdívky kolem sanktuáře potvrzuje mladší stáří sanktuáře.

Odhalené řádkové lomové zdivo ve stěnách polygonu nenarušují žádné anomálie, zřejmě se v nich nenacházely výklenky, okenní ani dveřní otvory.

Nejvýchodnější část jižní stěny zřetelně narušil otvor průchodu (šířka 160 cm, výška 180 cm) se šikmými k jihovýchodu směřujícími omítanými špaletami, obezděný cihlami formátu $7 \times 13 \times 27\text{--}28$ cm. Ve špaletě bylo možné pozorovat spodní omítku s pěti bílými nátěry v tloušťce 5 mm a zašedlým vrchním nátěrem. Zazdivku průchodu tvoří dole oranžové cihly formátů $7,5 \times 12\text{--}12,5$ cm, 7×24 cm a $7 \times 13 \times 28,5$ cm, výše ostře (do fialova) pálené cihly formátu 7×28 cm. Prostor za zdí dle sdělení dělníků vyplňuje do poloviny výšky stavební suť.¹²⁾ Ve střední části stěny je osazen epitaf rodiny Smiřických, jeho střední deskovou část s reliéfem obezdívají cihly tl. 7 a $7,5\text{--}8$ cm, sokl s erby je přisazen ke zdi. Spodní omítka respektuje epitaf, je tedy mladší než on, což lze snadno vysvětlit jejím vznikem při opravách soklových omítek uvnitř chrámu.

Portál do sakristie pod jižní věží zdokumentoval již Z. Wirth.¹³⁾ Pískovcový sedlový portál profiluje vyžlabení v okosení, profilace dole vybíhá pravouhlým zalomeným okosením. Také práh tohoto portálu byl v minulosti prosekán na polovinu výšky. V nadpraží se v profilaci dochovaly zlomky starého červeného nátěru. Portál je obezděný a podezděný cihlami formátu $7,5\text{--}8 \times 13\text{--}13,5$ cm, $6 \times (17,5)$ cm. Malta z podezdívání zřetelně přetekla do okolního zasypu podlahy. Záklenek je proti portálu nasazen velice nízko.¹⁴⁾ V jihozápadním koutě sestupuje stará omítka minimálně 50 cm pod úroveň podlahy a její šikmý okraj odpovídá okraji ostění. Celá situace ukazuje na přesunutí portálu směrem vzhůru, zřejmě v důsledku zvýšení podlahy presbyteria.

VÍTĚZNÝ OBOUK

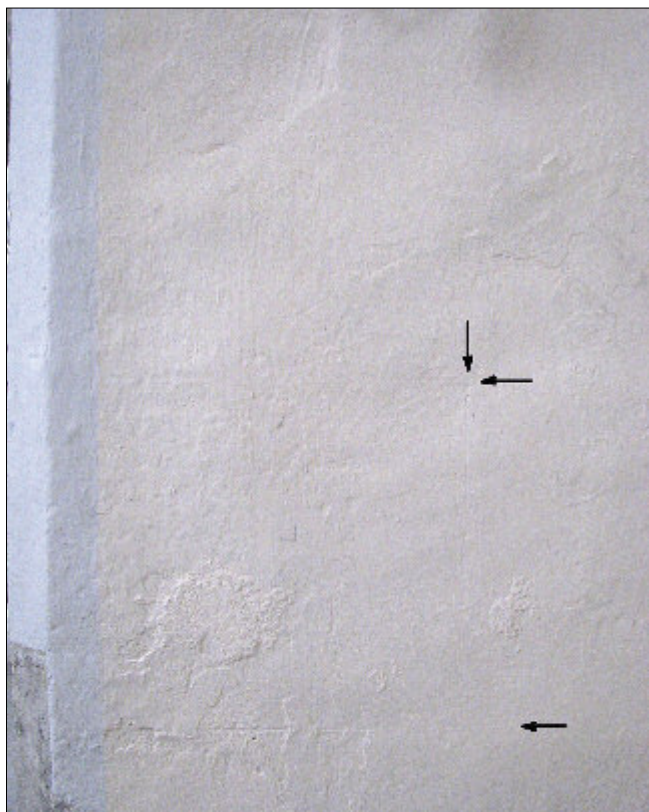
Vítězný oblouk má jednoduchý tvar lomeného oblouku vyskládaného z pískovcových kvádrů s okosenou západní hranou, probíhající nepřerušeně od podlahy až k vrcholu. Úroveň podlahy v lodi je o 38 cm níže než v presbytáři. Po sejmutí podlah se na spojnici pat vítězného oblouku objevil pás podezděný ze zlomků cihel, dlaždic tloušťky 4 cm a prejzů. Jedná se o podezděný stupňů dosavadní podlahy. V obou patách oblouku vystoupila pískovcová soklová římsa, profilovaná vyžlabením v okosení. K severní patě oblouku přiléhá maltové lože podlahy. Soklová římsa podle všeho nepokračovala na západní ani na východní líc vítězného oblouku. V severní stěně vítězného oblouku se sejmutím omítky ve výšce 60,5 cm nad novou podlahou (96,5 cm nad podlahou lodi) ve stěně odhalil droboučký výklenek (šířka 27 cm, hloubka 14 cm, výška 21 cm), uzavřený lomeným obloukem. Výklenek byl zřejmě vysekán do již stojícího zdiva, nejedná se o součást původní výstavby.

LOŽ

V poměrně dlouhé obdélné lodi se k západní a severní stěně přimyká hudební a literátský kůr (kruchta) na arkádě s toskánskými sloupky s valenými výsečovými klenbami

Obr. 7: Náchod, kostel sv. Vavřince – soklová partie vítězného oblouku.

Obr. 8: Náchod, kostel sv. Vavřince – jižní strana vítězného oblouku, šipkami naznačeno ryté kvádrování (foto M. Buroň, 2011).

s hřebínky na hranách. Valená výsečová klenba lodi spočívá na hranolových přízedních pilířcích, které doplňují při západní stěně pilířky kůru. Pilířky rozdělují podélné stěny na čtyři úseky, západní na tři. Východní konec kůru vystupuje do profilu vítězného oblouku, úzký průchod mezi nárožním sloupkem a hranou vítězného oblouku uzavírá tenká stěna.

Zdivo lodi lze označit za lícované řádkové z lomového bělavého slepence s občasným použitím pískovce, za výplň spar (šibrování) posloužily při výstavbě úštěpky opuky a fylitu. Zdící malta je lehce narůžovělá či hnědonarůžovělá se zrny vápna o průměru nepřesahujícím 1 cm a valouny o průměru do 1,5 cm, ojediněle i většími. Omítka je oproti maltovině světlejší až bělavá s tmavším kamenivem (valouny

i ostrohranné) a zrný vápna. Ve druhém poli kůru od západu se mění charakter zdíva, v západní části je smíšená s cihlami.

Severní část východní stěny lodě zřetelně dělí svislá spára na severní část s pískovcovou armaturou vítězného oblouku a zdívem napojeným na sloupek kůru. Obojí zdívo pokrývá zrnitá omítka v severní části nerovná, k jihu hlazená dřevem.

Jako mnohem zajímavější se ukázala jižní část východní stěny lodě. Ve spodní části vítězného oblouku se na kvádřové armatuře daly zjistit výšky dvou ze čtyř odhalených vrstev: (25), 41, 39 a (33) cm. Od armatury k jihu následuje úsek s novodobou omítkou až k půdorysně zkosené menze oltáře, představené před koutový pilíř s nesporně dodatečným mohutným okosením. Vodorovný povrch menzy tvoří cihelné dlaždice formátu 5 × 19 × 19 cm. Nad úroveň menzy zůstala stará omítka, v ní se po sejmutí oltáře objevily fragmenty rytého kvádřování ve třech vrstvách o výškách 43, 48 a 34 cm, provedeného nepochybně do ještě vlhké omítky. Nároží vítězného oblouku je v těchto místech opatřeno novodobým šedým nátěrem a nelze posoudit, zda kvádřování pokračovalo až k němu a zda navazovalo na spáry kamenné armatury.

SEVERNÍ STĚNA

Plochu severní stěny rozdělují zmíněné pilířky na čtyři části, ve druhém poli od východu se nachází nika severního portálu. Profilace soklu pilířků z větší části sestupuje pod dnešní podlahu, jejíž úroveň je tedy vyšší než v době výstavby hudebního a literátského kůru.

Severovýchodní koutový pilíř je vyzděn z cihel formátu 8,5 × 14 × 30 cm, do nároží byl zavázán kus žlutookrového pískovce rozměru 14,5 × 48 × 30 cm, podloženého fylitovým šibrem. Malta nahoře bílá s drobnými kousky vápna. Zdívo pokrývá jednovrstvá růžovookrová omítka s tmavými zrníky písku, kamínky o průměru menším než 0,5 cm a kousky vápna (průměr do 3 mm). Povrch omítky byl vyhlazen kovem, ve spodní části je jemnozrnnější a šedivější. Omítku postupně zakryly bílý nátěr, tmavě zelený, bílý nátěr, štuková vrstva, hnědookrový nátěr, pak šedofialový, bílý, druhá štuková vrstva a povrchový okrový nátěr.

Východní pole pod kručtou se odlišuje od ostatních – líc zdíva, odděleného na bocích svisle uloženými asfaltovými pásy, tvoří strojové cihly rozměru 7 × 29 cm v běhounové vazbě do bělavé malty s valouny o průměru až 0,7 cm. Ze stejného materiálu je provedena i omítka, pokrytá štukem a okrovým nátěrem. Od výšky 153 cm se nachází omítka bílé barvy s bílým nátěrem, na něm tmavozelený,¹⁵⁾ následuje bílý nátěr, resp. štuková vrstva a povrchový okrový nátěr.

Druhý pilíř od východu je vyzděn z cihel formátu 7,5 × 14 × 30 cm na maltu bílé barvy a provázán do nároží sousední portálové niky. Zdívo pokrývá jednovrstvá omítka okrové barvy s vápennými zrníky. V koutě pod kroupenkou se dochovalo souvrství nátěrů v pořadí: bílý, černošedý (černý), silná vrstva světle okrového nátěru, tenký šedý, okrová štuková vrstva, šedý, bílý, vrchní šedý nátěr.

Druhé pole stěny od východu výrazně pročeňuje rozměrná nika portálu, překlenutá segmentovým záklenkem. Ve východní špaletě portálu se v kovem hlazené omítce nachází ve výšce 113–123 cm nad podlahou pravouhlá omítková plocha 21 cm široká a hlazená dřevem a s nazelenalým

povrchem, může se jednat o povrch zazdívkový kapsy pro závoru velkého lomeného portálu s pískovcovým ostěním. Západní špaleta je vyzděna z cihel 8 × 15 cm. Severní portál neunikl pozornosti Zdeňka Wirtha, který jej základním způsobem zdokumentoval.¹⁶⁾ V současné době je severní předsínka zastavěna tělesem kotle, portál nelze řádně zdokumentovat. Profilace začíná na soklu zesponu okosením, výše se šikmo rozšiřuje a přechází ve složitější profil. Za okosením následuje zvnějšku polovina drobného výžlabku, obloun, úzké okosení, výžlabení a vnitřní okosení.

Také třetí pilíř kůru od východu je cihelný (8–9 × 14 × 30 cm), oboustranně zavázaný do zdíva ve šmorcech o šířkách 20–23 cm na narůžovělou zdící maltu. Pokrývá jej bělavá až slabě okrová omítka s vápennými zrníky a tmavým kamenivem, hlazená kovem. Na vápenném nátěru omítky spočívá štuková vrstva s okrovým našedlým nátěrem (na JZ nároží), další štuková vrstva s hnědo- či růžovofialovým nátěrem, povrchový nátěr je okrový.

Následuje třetí stěnová plocha od východu, rozdělená ve vzdálenostech 77 a 150 (resp. 175) cm od západního okraje změnou materiálu. Střední část zdíva charakterizuje šikmý líc, mírně předstupující k jihozápadu, plentovaný cihlami formátů 7 × 13,5 cm, 9 × (13) cm a 8 × 14 cm. Západní úsek je opět lícovaný v rovině, ale je proveden ze smíšeného zdíva z pískovce, opuky a cihel. Jako zdící v západním úseku posloužila červenohnědá malta s ostrým (kopaným) kamenivem. V tomto úseku lze rozeznat, že vápenná omítka okrově až šedohnědé barvy s kamenivem je hlazená kovem. Na omítku byl nanesen světle šedý nátěr (resp. okrově šedý), pak bílý, následuje bělavá omítka o tl. 0,5 cm se zrníky vápna a kamenivem, pravděpodobně hlazená kovem. Další vrstvy tvoří světlý šedivý nátěr, světlý žlutookrový, pískově okrový světlý nátěr, štuková vrstva, hnědý až šedý nátěr a vrchní okrový nátěr.

Podobu předposledního (čtvrtého) pilíře charakterizuje cihelné zdívo (8 × 14 × 30 cm) s dodatečně okosenými rohy (včetně soklu), vyzděné na bílou zdící maltu s vápennými zrníky, provázané se zdívem. Na bělavé omítce přechází souvrství nátěrů a omítek ze sousední stěny. Na konzolce klenby lze rozeznat následující nátěry: bílý, šedý, tmavě zelený, červený (resp. sytě růžový).

Koutový (čtvrtý) úsek stěny je vyzděný z lomové opuky a pískovce bez cihelného proložení, převážnou část v době provádění dokumentace zakrývala omítka či její zbytky. Koutový (pátý) pilíř se neodlišuje od ostatních, jeho cihelné zdívo je provázáno se stěnami.

JIŽNÍ STĚNA

Také plochu jižní stěny rozdělují přízední pilíře a pilíře kručty na čtyři části, ve druhém poli od východu se nachází zazdívka zrušeného jižního portálu.¹⁷⁾

Jihovýchodní koutový pilíř nebyl otlučen. První pole stěny od východu se odlišuje použitím lomového zdíva z opuky, vyzděného na hliněnou maltu s vápenným přespárováním. Na dvou vrstvách vápenné omítky novodobá hladká štuková. Následuje klenební pilíř z cihel formátu 7,5 × 8 × 14 krát 29 cm, zřetelně dodatečný, na západě osazený do drážky široké 19–21 cm.

Druhé pole stěny od východu je vyzděné z lomového řádového zdíva, přerušeno v líci 205 cm širokým zazd-

ným výklenkem jižního vstupu s omítanými šikmými cihelnými špaletami šířky 15–34 cm. Rozměrný otvor se segmentovým záklenkem s patou ve výši 251 cm a vrcholem 275 cm od podlahy vyplňuje zazdívka z cihel formátu 6,5 × 14 cm na vazákovou vazbu. Omítka stěny je dvouvrstvá, vrchní tvoří novodobá štuková. Třetí pilíř vyzděný z cihel formátu 7,5–8 × 12,5–13 × 29 cm, na západě se šmorcem širokým 10–16 cm.

Třetí pole stěny se skládá ze dvou odlišných úseků: ve východním pokračuje řádkové lomové zdivo, v něm se 234 cm od třetího pilíře objevuje ve výšce 98 cm nad podlahou dno kapsy 15 × 15 cm, zazděné cihlami stejného formátu jako v pilířích, ale v maltě s větším obsahem vápna než ve zdivu. V západní části cihelná plenta na stejnou maltu, v blízkosti čtvrtého pilíře i hrubě sekaný pískovcový kvádr 30 × 48 cm. Čtvrtý pilíř z cihel 7,5 × 13 × 29 cm, na západní straně zavázaný do zdiva, ukončuje pískovcová hlavice, shodně s ostatními hlavicemi v podkruchtí s trojicí nátěrů: šedý, tmavý zelený došeda a vrchní cihlově červený.

Plochu čtvrtého pole stěny z lomového zdiva pokrývá trojvrstvá omítka s vrchní štukovou vrstvou novodobého původu. Lokálně se objevují plochy zdiva z cihel formátu 7,5–8 × 14 × 29 cm. Ze stejných cihel byl vyzděn i koutový pilíř, zavázaný cihlami na šmorc.

Obr. 9: Náchod, kostel sv. Vavřince – jižní stěna lodi, vlevo kamenné zdivo; v pravé části nerovný líc dozděný zlomky cihel; napravo od skládacího dvoumetru smíšená partie s pískovcovým kvádrem (druhotně užitá nárožní armatura?). Zcela vpravo a zcela vlevo pilíře klenby. Nad rozhraním kamenného zdiva a zdiva se zlomky cihel je patrná svíslá trhlina.

ZÁPADNÍ STĚNA

Její délku rozdělují pilíře na tři části, ve střední z nich se nachází otvor západního portálu. Zdivo stěny lomové, proložené cihlami stejného formátu jako v pilířích, omítka se zdá být dvouvrstvá. Jižní i severní stěnový pilíř se jeví jako provázané se stěnou a špaletou vstupu. Úsek stěny severně od vstupu cihelný (cihly jako v pilířích), u pilíře při zemi vystupuje kamenné zdivo, výše smíšené. Severní pilíř je cihelný, zavázaný na severu do zdiva šmorcem. V severním úseku stěny u severního kouta šmorc pro zavázání koutového pilíře. Omítka dvouvrstvá.

Obr. 10: Náchod, kostel sv. Vavřince – altánní erbovní deska nad západním portálem s datací 1550.

SEVERNÍ SAKRISTIE

Severní sakristie se skládá ze dvou místností, severní se nachází v přízemí věže, jižní ji propojuje s presbytářem. Poloha a podoba průchodu mezi oběma místnostmi zřetelně ukazuje na dodatečnost tohoto propojení. Některé úseky stěn nebyly zbavovány omítek (např. špalety niky portálu z presbytáře, většina severní části sakristie) a tak nemohl být proveden jejich průzkum a popis.

Jižní část sakristie tvoří téměř čtvercový prostor s chodbovým rozšířením v západní stěně. V jižní polovině místnosti předstupuje z líců zdiva sokl s šikmou horní plochou. Západní čelo chodbovitého prostoru oddělují od navazujících stěn

spáry. Nejvýchodnější část severní stěny se otvírá širokým průchodem s kolmými špaletami pod segmentovým záklenkem, východní část jižní stěny pročeňuje segmentem překlenutá nika portálu z presbytáře.

V okolí portálové niky chybí předstoupení soklu – na východě zcela, na západě do vzdálenosti 17 cm. Nároží západní špalety je vyzděno z cihel formátu $7,5 \times 14 \times 30$ cm na bílou zdící maltu s vápennými zrny a valouny (říční písek). Soklové zdivo směrem k západu postrádá líc, ukončuje jej pás z pískovcových kvádrů, na horním okraji profilovaný stezkou a okosením. Sokl zřejmě předstupoval a byl kvůli zvětšení podlahové plochy v neznámé době odsekán. Nad soklem je patrné licované řádkové lomové zdivo (pískovec?) na hlinitou hnědou maltu přepálenou ohněm, místy s černými depozity. Následuje šedohnědá omítková vrstva s valouny s hrubě roztaženým povrchem (zednická úprava povrchu po dokončení zdění), místy se zčernalým povrchem. Na ni nasedá silná jemnozrnná bílá omítka s povrchem hlazeným kovema souvrství nátěrů: červený, silný bílý, okrově šedý (pískový), silný bílý, bělavý až našedlý (resp. namodralý) a bílý nátěr.

Západní stěna se neodlišuje od jižní, jen sokl byl v chodbovitě části zcela odstraněn, probíhá však při patě úzkého ustoupeného líce. V nároží vystupují kvádry armatury o výškách 26, 37, 27 a (30) cm. V odhalené patě klenby 164 cm nad podlahou lze sledovat cihly rozměrů $8 \times 13-13,5 \times 29-30$ cm převážně ve vazákové vazbě, u jihozápadního kouta byla použita i dlaždice méně obvyklého formátu 4×22 cm. Klenbu váže bílá malta s valounky a drobnějšími zrny vápna. Jednovrstvá omítka stejného provedení nasedá na zbytky omítky s červeným nátěrem, zřejmě odstraněné (kvůli klenbě?). Povrchová úprava se skládá ze souvrství nátěrů: bílý, namodralý, našedlý až namodralý a na povrchu bílý.¹⁸⁾ Čelo chodbovitě části je provedeno jako zazdívka z cihel $8,5 \times 13,5 \times 30$ cm,¹⁹⁾ převážně v běhounové vazbě na bílou vápennou maltu s vápennými zrny. Pokrývá jej našedlá omítka s drobnými zrny a pískem, hlazená dřevem, výše hladká (hlazená kovem?).

Severní stěnu charakterizuje řádkové lomové zdivo z opuky či jemnozrnného pískovce (a fylitu?) s cihelnými výplněmi spar, od výšky 96–106 cm skládané z červenohnědých permských slepenců. Nároží průchodu je vyzděno z cihel formátu $7 \times (20)$ cm. Zdící maltu se nepodařilo v odhalených partiích určit, buď zůstala neodkryta anebo splyvá s omítkou bílé barvy s tmavým kamenivem a zrny vápna. Povrch omítky kryjí dvojité bílý nátěr, velmi tmavý šedý až černý, štuková vrstva, bílý až okrový nátěr a závěrečný bílý nátěr. Ze stěny průchodu nebyly omítky snímány.

Východní stěnu jižní části sakristie rozděluje rozměrná elektrorozvodná skříň. Severní část dosahuje až k patě klební výše, jižní ohraničuje svislá od stropu běžící trhlina, u níž končí výše popisovaný předstupující sokl s okosením hrany. Severní úsek z řádkového lomového zdiva s cihlami formátu 8×14 cm svým provedením odpovídá navazujícímu zdivu východní stěny severní části sakristie za průchodem. Jižní úsek zdiva navazuje ve své podobě na jižní a západní stěnu, na severu jej ukončuje nárožní armatura. Zřejmě se jedná o bok opěráku presbytáře.

Severní část severní sakristie (podvěží severní věže) je přístupná ze severní strany pravoúhlým neprofilovaným portálem z permského pískovce s kovaným dveřním křídlem re-

nesančního či barokního původu. V jižním konci západní stěny se nachází v hloubce zazděný výklenek (nejspíše dveřní), přibližně v ose severní stěny výklenek zmíněného vstupu s nízkým segmentovým záklenkem, ve východní stěně okenní otvor se šikmými špaletami, segmentovým záklenkem a ustoupeným parapetem.

Jižní stěna je vyzděna z řádkového lomového zdiva s cihlami formátů $7,5 \times 13$ cm a 8×14 cm, použitými převážně ve zlomcích a s fylitovými výplněmi spar (šibry). V nároží průchodu do jižní části byly dokumentovány cihly formátu $6,5-7,5 \times 14 \times (27)$ cm. Zdivo bylo kladeno do malty stejné jako na jižním lici této stěny. Na nároží se dochovala jemnozrnná světle růžová omítka (místo bílé), jinde bílá omítka s valouny až 0,8 cm se štukovou vrstvou. Omítku pokrývá bílý nátěr, na něm světle šedý a závěrečný bílý. Střední a západní část paty klenby jsou podseknuté, zřejmě jde o dodatečnou úpravu kvůli nábytku.

Také západní stěnu charakterizuje zdivo z řádkového lomového pískovce, od předešlých jej odlišuje použití cihel formátu 8×30 cm, zejména v nároží a výplních. Zdící maltu lze popsat jako jemnozrnnou s peckami vápna, přepálenou došeda. Povrch zdiva pokrývá omítka bělavé až okrové barvy, hlazená kovem, na ní nátěry okrový, velmi tmavý šedý až černý, šedomodrý světlý, štuková vrstva hlazená dřevem a okrový (zelenavý) nátěr, nad nábytkem na něm bílý nátěr. Kout vyplňuje výklenek šířky 152 cm, vysoký 173–194 cm se segmentovým záklenkem a šikmými špaletami, hluboký 40 cm. Ve výšce 90 cm nad podlahou se hloubka zazdívky úskokem snižuje na 11 cm, horní zazdívka z cihel formátu $7 \times 14 \times 29$ cm na jemnozrnnou bílou maltu je uložena na trámkovém překladu. Pokrývá ji jemnozrnná šedavá omítka hlazená kovem s nátěry: bílým, okrovým až šedým, dvojnásobným bílým a okrovým. Nad nábytkem opět na okrovém nátěru přibývá ještě bílý.

Západní část severní stěny odděluje trhlina ve vzdálenosti 125 cm od kouta. Špalety vstupu jsou vyzděny z cihel formátu $7,5 \times 13,5 \times 30$ cm na narůžovělou maltu se zrnky vápna. Ve východní špaletě se nachází na cihlách bílý nátěr. Zřejmě nebyly v nejstarším období omítané, ale bílené anebo byly (méně pravděpodobně) druhotně užité.

V severovýchodním koutě východní stěny zůstaly omítky, otlučená partie začíná až na jih od okna. Zde je zřetelné zdivo řádkové lomové s cihlami formátu 8×14 cm, stejné jako v severním úseku východní stěny jižní sakristie. Ve špaletách okna bylo dokumentováno použití strojových cihel formátu $6,5 \times 14$ cm.

Ve východní stěně průchodu do jižní místnosti lze nalézt líc z cihel formátů $6,5 \times 29$ cm, 8×14 cm, $8 \times (28)$ cm. Průchod byl zřejmě zřízen dodatečně.²⁰⁾

JIŽNÍ SAKRISTIE

Jižní sakristie byla zřízena v jižní věži, odhalené zdivo má líc řádkový z lomových kamenů, místy proložených cihlami, v koutech je provázené. Zdivo pokrývá jednovrstvá omítka s novodobými vysprávkami.

Západní část severní stěny je půdorysně šikmá s mělkým výklenkem, překlenutým cihelným segmentem. Špalety výklenku vyrovnávají cihly naplocho, ve východní špaletě portálu (zde omítky nebyly snímány) ve výši 75 cm nad podlahou cihelná zazdívka niky 20×18 cm, zřejmě otvoru pro

závoru. V ose východní stěny se nachází výklenek okna, v jeho nárožích se střídají pískovcové nárožní kvádry s cihelným, resp. smíšeným zdivem. Střed jižní stěny prolamuje okno s plným parapetem, při jihozápadním koutu cihlami zazděná 15 cm široká a min. 20 cm vysoká nika s parapetem ve výši 90 cm nad podlahou.

V severní části západní stěny je osazeno kamenné ostění portálu, obložené cihelnou obezdívkou. Portál byl zřejmě zřízen v období barokní úpravy patra věže na panskou oratoř.

SEVERNÍ PŘEDSÍŇ

V severní předsíni byly omítky snímány v mnohem menším rozsahu, ze severní stěny nebyly odstraněny vůbec. V západní stěně bylo patrné zdivo z cihel v. 7,3–8 cm, ve výšce 148–160 cm nad prahem portálu je vsazen kvádr z jemnozrnného šedého pískovce. Zdivo kladeno do zdící malty, shodného vzhledu s omítkou, obě bělavé s kamenivem do průměru 1 cm a drobnými zlomky cihel. Omítku pokrývá bílý nátěr, na něm jsou dva bílé nátěry, následuje štuková vrstva tloušťky 0,1 cm, bílý nátěr, světle okrový, bílý a světle okrový nátěr.

Ve východní stěně bylo použito zdivo z cihel formátu 7 × 14 cm na stejnorodou světle šedou maltu. Také zde má jednovrstvá omítka stejný charakter, na ní silná štuková vrstva tl. 0,5–0,6 cm, pokrytá okrovým nátěrem. V jižní stěně bylo možné sledovat kolem pískovcového ostění portálu řádkové lomové zdivo z fylitu.

ZÁPADNÍ PŘEDSÍŇ

Líce jižní, západní a severní stěny jsou vyzděny z cihel o formátu 6–7 × 13–14 × 27–28 cm. Ve střední partii severní stěny jsou nad sebou vsazeny dva neúplně dochované náhrobníky, na východ od nich dva ploché pískovce. Spodní 17 × 50 cm ve výši 40 cm nad podlahou, horní pískovec žluté barvy o rozměrech 12–15 × 101 cm je vsazen ve výšce 153 cm nad podlahou, horní hrana prohnutá, nejspíše se v obou případech jedná o stupně nebo o části náhrobníků (dětských?).

Východní stěnu charakterizuje několik odlišných druhů zdiva. V ose stěny je v lici vsazen půlkruhem překlenující vstupní portál, vysoko nad ním erbovní deska s datací 1570. Soklová část je vyzděná z lomového řádkového zdiva z opuky (a pravděpodobně i pískovce), u portálu zdivo cihelné. Na severní části je od výšky 52 cm pod omítkou patrné cihelné zdivo, v něm téměř uprostřed náznak zazděné niky 40 cm široké s parapetem na rozhraní kamenného a cihelného zdiva.²¹⁾ Na jih od portálu nasedá ve výšce 51 cm na kamenné zdivo u jižního kouta pískovcová deska 17 cm vysoká a 109 cm široká, nad severním okrajem stoupá svisle spára z jihu omítaná. Mezi spárou a portálem cihelné zdivo, na jih od spáry na plocho kladené cihly 14 × 29 cm – zřejmě se jedná o zazdívkou vstupu na kůr.

Západní předsíň kostela sv. Vavřince byla vystavěna v novogotickém stylu podle návrhu českoskalického stavitele Josefa Komarovského na základě stavebního povolení z roku 1884, k její kolaudaci došlo v roce 1888.²²⁾ Podle výkresu mělo být ze starší předsíň ponecháno severní schodiště na kůr a navazující část západní stěny s oknem. Při provádění operativní dokumentace se prokázalo, že přinej-

menším v jižním lici jižní stěny severního schodiště nebylo starší zdivo zachováno. V souvislosti s opravou interiéru kostela, projednávanou v roce 1894, byl do severní stěny předsíň přemístěn náhrobník Doroty Voračické z Paběnic. Přenesení náhrobníku a nápisové destičky děkana Preisla z Klatov z podlahy do stěn kostela prosadil řídící učitel Jan Karel Hraše jako zástupce c. k. ústřední komise pro zachování památek.²³⁾ Destička byla osazena do severní stěny presbytáře.

ERBOVNÍ DESKA ALBRECHTA SMÍŘICKÉHO A DOROTY Z HÁZMBURKA 1550

Východní stěnu předsíň ovládá půlkruhem překlenující vstupní portál do chrámové lodi, opatřený drobnou obvodovou profilací. Nad portálem je osazena obdélná deska formátu 94 × 62 cm rámovaná kymatickým profilem a krytá nadpražní římsou s profilací lesbického kyma, lištky a masivní simy. Většinu plochy desky vyplňuje dvojice reliéfních erbů, nad nimi jsou umístěny nápisové pásky, pod nimi po stranách klenotů iniciály, v úrovni nápisových pásek datace. Všechny nápisy jsou vtesané, nápisy na páskách v novogotické minuskuli, iniciály kapitální. Blazony erbů: heraldicky vpravo renesanční štít kosmo dělený, na něm korunovaná přilba s fafrnochy, nad ní klenot – dvě drobnější složená křídla. Levý erb provedený obdobně, štít je však čtvercový, v 1. a 4. poli zajíc ve skoku, ve 2. a 3. sviňská hlava se zdůrazněnými dlouhými dolními špičáky a povyplazeným jazykem. Tato hlava se opakuje i v klenotu.

Nápisy na páskách: **Albrecht Smirzycky / z Smirycz na Nachodě // Hedwika z Hazm/ burku na Nachodě //**²⁴⁾

Datace po stranách pásek: **1/ 5-5/ 0//**.²⁵⁾

Iniciály: **A/ S// H/ Z//**.²⁶⁾

Z historického kontextu i ze znění nápisů lze určit tyto erby jako znaky Albrechta Smířického ze Smířic a jeho manželky Hedviky z Házmburku. Obvykle se uvádí, že Albrecht Smířický zemřel v roce 1566 či 1567.²⁷⁾ Deska by tedy při tradičním výkladu datace k roku 1570 vznikla až po jeho smrti. Nejspíše se jedná o chybné čtení a patří sem čtení 1550. Jak nepřímě naznačuje také Štěpán Mach, deska mohla být původně osazena na vnějším průčelí Krajské brány, zbourané v roce 1827.²⁸⁾ Fyzický stav kamene však na dlouhodobé osazení na exponovaném západním průčelí neukazuje, nutno však uvážit, že kamenické práce byly kryty barevnými nátěry a povrch kamene nebyl atakován povětrností.

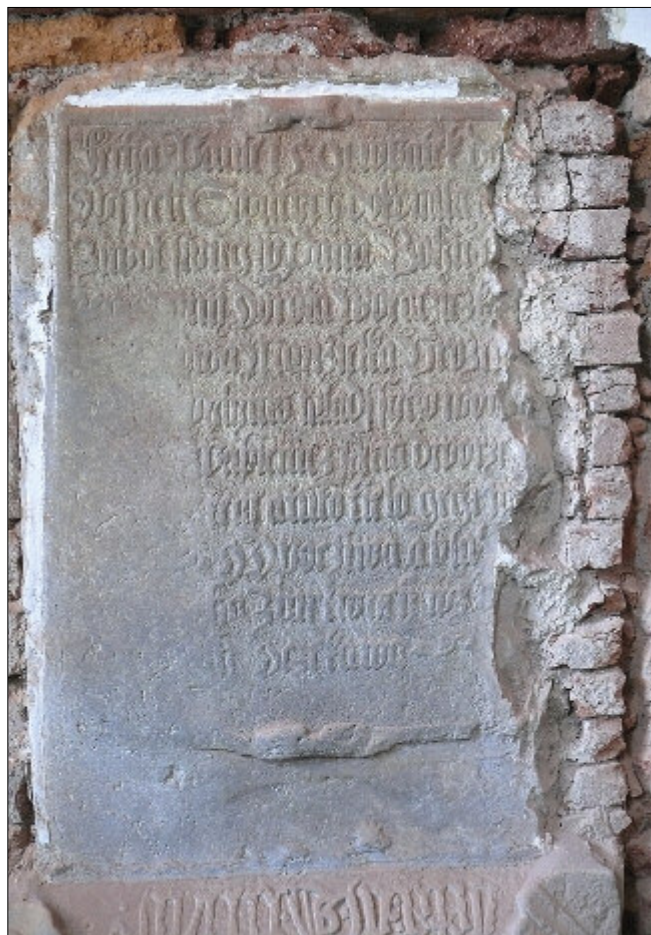
NÁPISOVÝ NÁHROBNÍK DOROTY VORAČICKÉ Z PABĚNIC (1591)²⁹⁾

V severní stěně předsíň je zazděna větší část obdélného pískovcového náhrobníku (75) × (110) cm, poškozeného odsekáním spodní a heraldicky levé části a oslápáním střední části vpravo. Horní část (patrně 2/3 výšky) vyplňuje nápisová tabule s rolwerky na středu horní a dolní strany. Spodní část náhrobní desky vyplňuje horní čtvrtina oválného rámu s reliéfem, pravděpodobně erbovního. Nápisová tabule s jedenáctiřádkovým reliéfním nápisem v novogotické minuskuli, vystupujícím z odtesaného podloží.

Nápis: **Letha Panie 1591 w patek de[n] / Wjfech Swatych dokonala-g[le]ft / Ziwoť jwug w Panu Bohu V[ro] / zena Pany Dorota Woracziczka / pocztjywa Manzielka**

Obr. 11: Náchod, kostel sv. Vavřince – druhotně osazené náhrobníky v severní stěně západní předsíně.

Obr. 12: Náchod, kostel sv. Vavřince – dochovaná část náhrobníku Doroty Voračické z Paběnic († 1591).

Vrozen [e / ho Pana] Wylyma mladšyho wor[acz / icz-keho z] Pabienicz A na dworze / [hawlow]skem a tuto tielo gegi w / [Panu] Odpocziwa a bla[ho / sławene]ho Zmrtwych wz[krzy / s]enly oczekawa//.

V oválném rámu pod erbem lze rozeznat dva fragmenty klenoty či přikryvadla erbu.

K osobě Doroty Voračické z Paběnic se zatím nepodařilo zjistit žádné informace, absence původu titulu v nápisu (rozená z ...) dovoluje spekulovat o jejím měšťanském původu. Srovnání s náhrobníkem Kateřiny Buchlovecké z Hrabové ze staroměstského kostela sv. Jana Křtitele s absentující titulaturou³⁰ dokazuje, jak rozvolněná byla tehdejší praxe.

Jen zlomkovitě lze informovat o Vilému Voračickém z Paběnic. Narodil se nejspíše před 6. lednem 1565, kdy zemřel jeho otec. V roce 1579 byl při prodeji Mladé Vožice veden jako nezletilý.³¹ Usídlil se na dvoře havlovském v Náchodě (či na dvoře v Havlovicích nad Úpou na panství Náchod?) a zemřel bez mužského potomstva. Vedl vojenský kontingent Smiřických do Uher do války proti Turkům.³² V roce 1592 vystupoval jako prostředník ve sporu mezi obyvateli Náchoda.³³

FIGURÁLNÍ NÁHROBNÍK MANŽELKY (?) PETRA BUKŮVKY Z BUKŮVKY (1538)

Pod náhrobníkem Doroty Voračické z Paběnic je do zdi zasazen fragment horní části pískovcové desky náhrobku

o rozměrech 90 × (85) cm. Na zešíkmeném obvodě obíhá vystupující minuskulní nápis, v nárožích přerušovaný štítky s erbovními reliéfy. Ve středové ploše desky reliéf ženy ležící na zádech, s hlavou podloženou obdélným polštářem se štrací v horních rozích. Obličej je zachycen schematicky, hlavu pokrývá závoj. Z těla je patrný pouze obrys, oblečení není až na zvlnění pláště pod pravým ramenem patrné. Spodní část náhrobníku je trvale poškozena vztlínající vlhkostí.

Nápis: **Leta Mdxviii^o / w autery przed [---] / [---] / [---] / [---]**³⁴

Západní štítek: Osově umístěná figura, tvořená páskem zakrouceným do dvou smyček (pravděpodobně zkroucené beraní rohy – Bukůvka z Bukůvky).

Východní štítek: Břevno v polovině výšky (z Hustířan).

Dosud opomíjený ženský figurální tumbový náhrobník zřejmě zdobil erbovní vývod. Z neúplného nápisu se podařilo přečíst datum 1538, podle údajů Oldřicha Šafáře se jedná o manželku pernštejnského úředníka Petra Bukůvky z Bukůvky, jehož působení je v Náchodě doloženo v letech 1534–1549. Náhrobník měl být vyzdvižen v 50. letech 20. století z hlavního oltáře.³⁵

ZÁVĚR

Výjimečné umístění kostela do středu hlavního (a jediného) urbanistického prostoru středověkého hradebního města naznačuje postupný vývoj tohoto založení, kdy teprve v průběhu 14. století došlo k přesunu kostela a fary do opevněné lokace. V původním záměru se zřejmě s kostelem

Obr. 13: Náchod, kostel sv. Vavřince – horní část náhrobníku z roku 1538, pravděpodobně manželky Petra Bukůvky z Bukůvky.

nepočítalo. Uvnitř městského založení také nebyl vytvořen prostor pro pohřbívání. Neexistuje mnoho srovnatelných analogií tohoto postupu. Náchodskému případu se nejvíce blíží plzeňský kostel sv. Bartoloměje³⁶⁾ a kašperskohorský kostel sv. Markéty, zatímco chvalšinský kostel sv. Maří Magdaleny³⁷⁾ zřetelně vznikl v odlišné urbanistické situaci.

Uvedená zjištění rozšiřují a doplňují dosavadní znalosti o stavebním vývoji kostela sv. Vavřince i pohřebišti v jeho interiéru. Všeobecně se přijímá, že hřbitovní funkci si podržel staroměstský kostel sv. Jana Křtitele, nepochybně nejstarší církevní stavba na území Náchoda. Hroby majitelů Náchoda však byly podle všeho umístěny do hlavního chrámu, svědčí o tom i epitaf Smiřických ze Smiřic, umístěný na jižní straně presbytáře. Z období 16. a 17. století pocházejí náhrobníky příslušníků drobné šlechty a nápisová destička kněze. V interiéru kostela nelze také vyloučit pohřbívání nejvýznačnějších představitelů náchodské městské obce. Náhrobníky jako viditelné hmotné doklady těchto pohřbů byly zřejmě v minulosti zničeny a samotné hroby či hrobky jsou snad zachovány pod podlahou kostelní lodi a presbytáře.

Výsledky průzkumu dovolují komplexnější pohled na stavební vývoj kostela sv. Vavřince v Náchodě. Především se ukazuje, že nejstarší stavba byla kratší než dnešní, což konečně napovídá i poměr šířky a délky dnešní lodi. Velmi dobře se dochoval severní boční vstup, zatímco jižní je dle všeho mladším doplňkem ze zatím blíže neurčeného období. Je nutno předpokládat existenci západního portálu, jehož polohu a rozměry by mohl určit jedině archeologický průzkum pod podlahou kostelní lodi. Výstavbu kostelní lodi lze spojit s dobře datovanou výstavbou presbytáře v poslední pětina 14. století.³⁸⁾ Kostelní stavba od počátku obsahovala i jižní věž. Ve zdivu presbytáře byly dokumentovány především dodatečné úpravy – výklenky u kazatelny a v severní straně vítězného oblouku, vsazení renesančního portálu a poněkud překvapivě v cihlách (tzv. vysokého formátu) provedené obezdění sanktuaria. Jde o prozatím nejstarší prokazatelné použití cihel ve městě i v širším okolí.³⁹⁾ Cihly vysokého, tzv. gotického formátu byly podle všeho ve východních Čechách používány jako zdící až do třicetileté

války, zatím pouze v materiálu z Hradce Králové je doloženo mírné krácení cihel v 16. století.⁴⁰⁾ Naproti tomu se portál do jižní věže jeví jako současný se zdivem, ale vyzdvihový kvůli zvýšení podlahy presbytáře. Stylové zařazení portálu do pozdní gotiky neodporuje datování klenebních konzol do posledních dvou desetiletí 14. století. Překvapivý je nález profilovaného soklu vítězného oblouku i miniaturního výklenku na jeho severní straně.

Doložením existence částečně či úplně odstraněného soklu na severovýchodním nároží lodi a na severním boku presbytáře včetně opěráku a nárožní armatury na severovýchodním nároží lodi se podařilo prokázat dodatečnost partie severních sakristií a věže vůči presbytáři i lodi. Severní věž zřejmě byla ke kostelu přistavěna, od počátku s ním byla spojena nevelkou sakristií, dodatečně spojenou s interiérem přízemí věže. V patře nad sakristií byla zřízena oratoř. V dnes nepřístupném prostoru pod schodištěm na kůr by mohly být v příznivém případě dochovány západní vstupní portály věže i sakristie.

K nejzajímavějšímu objevu došlo v západní části lodi, jejíž řádkové kamenné zdivo střídá svislý pás nelicovaného zdiva se zlomky cihel a dále k západu pokračuje zdivo smíšené, provázané s pilířky klenby a kruchty. Pás nelicovaného zdiva dokládá původní polohu západní obvodové zdi kostela. Vstup na klenutou dvouramennou kruchtu byl v nové západní zdi zřízen jižně od hlavního západního portálu. K prodloužení a zaklenutí lodi a vestavbě dvouramenné kruchty došlo zřejmě při přestavbě datované k roku 1550. Tuto dataci podporuje i nové čtení letopočtu na erbovní desce Albrechta Smiřického ze Smiřic a Doroty z Hazmburka, osazené nad vchodem do lodi ze západní předsíně. Dřívější čtení letopočtu 1570 posouvalo stavební akci do období po smrti Albrechta Smiřického ze Smiřic.

Renesanční stavební etapu lze spojit s dobou kolem roku 1550, kdy náchodská obec stavěla severní věž kostela.⁴¹⁾ Tehdy zřejmě došlo k prodloužení kostelní lodi, jejímu zaklenutí a zřízení arkádového literátského a hudebního kůru. Odhalení podlahové partie presbytáře dovoluje určit, že ke zvýšení podlahy došlo při renesanční přestavbě kostela anebo, což se jeví jako pravděpodobnější, až v rámci slohově barokních úprav kostela. Soud o relativním datování lze vyslovit na základě nálezů zbytků omítky zabíhající za soklovou část epitafu Smiřických a použití prežů v podezdění stupňů ve vítězném oblouku. Dlaždice z tohoto podezdění mohly původně pokrývat podlahu presbytáře či lodi kostela.

Provedením operativní dokumentace bylo získáno nečekaně množství jedinečných poznatků nejrůznějšího charakteru. Převažují poznatky stavebně historické, samostatnou hodnotu mají nová, převážně epigrafická zjištění v západní předsíni, opomenout nelze ani zjištění metodologická, týkající se především barevných úprav povrchů. Nepominutelná je i detailní dokumentace erbovní desky a fragmentů náhrobníků v západní předsíni, umožňující jejich vyhodnocení, včetně návrhu nového datování nejstaršího fragmentu. Do kategorie nečekaných výsledků se řadí nepříjemné zjištění, že detaily profilací ostění, publikované v náchodském díle soupisu památek, neodpovídají skutečnosti. V budoucnu tedy bude nutné ověřovat i výsledky starších dokumentačních akcí, dosud pokládané za důvěryhodné.

Slovní a fotografická dokumentace bílých i barevných náterových vrstev byla prováděna bez začišťování situací. Výsledky dokumentace jednotlivých míst nelze propojit především v důsledku fragmentárnosti sledovaných situací. V budoucnu proto bude nutné při zásazích podobného charakteru provádět začišťování situací, odběr a vyhodnocování vzorků barevnosti.

Príspevek vznikl v rámci plnění výzkumného cíle NPÚ: „Výzkum nemovitých památek v ČR. Aktuální metodické otázky průzkumu a dokumentace, ohrožené druhy památek a jejich vybrané exempláře“, financovaného z institucionální podpory Ministerstva kultury na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace.

POZNÁMKY

- 1) Z. Wirth, Soupis památek historických a uměleckých v království českém XXXIV. Politický okres náchodský. Praha 1910, s. 125–147.
- 2) J. Kroupová – P. Kroupa, Výtvarný charakter konzol v presbytáři kostela sv. Vavřínce v Náchodě, in: Náchodsko od minulosti k dnešku 2, Náchod 1987, s. 181–185.
- 3) Š. Mach, Epigrafické památky na území bývalých soudních okresů Náchod. Česká Skalice a Nové Město nad Metují. Diplomová práce FF MU Brno 1999.
- 4) L. Baštecká, – I. Ebelová edd., Dějiny Náchoda. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 2004.
- 5) J. Čížek, Stavební činnost města Náchoda ve 2. polovině 16. století ve světle městských účtů, in: Stopami dějin Náchodska 7, Náchod 2001, s. 19–26; P. Černíkovský – J. Čížek, Stavební činnost města Náchoda v letech 1599–1663 ve světle účtů, in: Stopami dějin Náchodska 9, Náchod 2003, s. 19–48; J. Čížek, Obnova města Náchoda po požáru roku 1663 ve světle městských účtů, in: Stopami dějin Náchodska 11, Náchod 2007, s. 19–26.
- 6) M. Buroň – J. Slavík, Nálezová zpráva OPD Náchod. Děkanský kostel sv. Vavřínce: Interiér, Omítky. 20. 12. 2011, uloženo v NPÚ ÚOP v Josefově.
- 7) Ústní informace Mgr. J. Tůmy a Mgr. J. Čížka.
- 8) Dnes je datováno do 70. let 15. století. L. Baštecká – I. Ebelová, o. c. v pozn. 4, s. 61. K heraldické výbavě s datací do let 1495–1497 O. Felcman, Znak Kladského hrabství a jeho proměny, in: O. Felcman – E. Semotanová, Kladsko. Proměny středoevropského regionu: Historický atlas. Praha 2005, s. 143.
- 9) Z. Wirth, o. c. v pozn. 1, s. 146.
- 10) Popis zjištěných omítkových a náterových vrstev je prováděn od zdiva k povrchu, od nejstarší vrstvy k nejmladší.
- 11) Neúplné rozměry prvků (obvykle cihel) jsou značeny čísly v závorkách. Rozměry cihel jsou uváděny v pořadí výška, šířka, délka.
- 12) Zřejmě se jedná o boční vstup, zachycený např. na veduté náměstí L. Richtera z roku 1839, reprodukováno v Z. Wirth, o. c. v pozn. 1, s. 56, obr. 50. Kvůli tomuto vstupu byla odstraněna část soklu s profilací.
- 13) Tamtéž, s. 138, obr. 119 na s. 133, obr. 123 na s. 135.
- 14) Jedná se o postřeh Mgr. Jana Čížka.
- 15) Ve vyšších polohách jej nahrazuje nátěr okrové barvy, stěna zřejmě byla odlišena od soklu.
- 16) Z. Wirth, o. c. v pozn. 1, s. 137, obr. 119 na s. 133, oproti skutečnosti je profilace zploštěná.
- 17) Pravoúhlý pískovcový portál s listou na obvodě a jednoduchým mělkým ústupkem uprostřed šířky se hlásí svým provedením k barokní nebo pozdně renesanční úpravě kostela.
- 18) Zřejmě jde o dvě fáze výmalby s podkladem, v prvním případě čistě bílým, ve druhém případě znečištěným.
- 19) Výjimečně jsou použity cihly o výšce 7,5 cm.
- 20) Přízemí věže původně využívala městská obec jako bezpečné skladiště.
- 21) Neočištěný povrch zdiva a velmi špatně čitelný. Rozměry cihel neměřitelné.
- 22) Státní okresní archiv v Náchodě, fond Okresní úřad Nové Město nad Metují, kt. 24. Církevní záležitosti, Přístavba předsíně k děkanskému kostelu v Náchodě. Za upozornění na tyto materiály děkuji kolegovi Mgr. Janovi Čížkovi.
- 23) Tamtéž, Opravy interiéru (vybavení, dlažby, vyjmutí náhrobníků) 1894.
- 24) Š. Mach, o. c. v pozn. 3, s. 62–63 mírně odlišně: Albrecht Smyrzycky / z Smyrzczy, na nachode // Hedwika z Hazm / burku na nachode.
- 25) Číslice 5 ve tvaru písmene S.
- 26) Písmeno A s jednostranným horním a prolomeným středním břevnem, H s prohnutím středu břevna ve tvaru polovičního nodu.
- 27) Naposledy Š. Mach, o. c. v pozn. 3, s. 62–63.
- 28) Tamtéž, s. 63, pozn. 5.
- 29) Z. Wirth, o. c. v pozn. 1, s. 146; Š. Mach, o. c. v pozn. 3, s. 64–65.
- 30) Z. Wirth, o. c. v pozn. 1, s. 182.
- 31) A. N. Vlasák, Mladá Vožice a její okolí v kraji Táborském, in: Památky archaeologické a místopisné IV, sv. 2, Praha 1861, s. 67.
- 32) A. Sedláček, Voračický z Paběnic, in: Ottův slovník naučný XXVI. Praha 1907, s. 963.
- 33) J. K. Hraše, Dějiny Náchoda. Náchod 1895, s. 269.
- 34) Š. Mach, o. c. v pozn. 3, s. 114: [---] W RaD / o WanY. B. W : R [...] / w panu [---].
- 35) O. Šafář, Fragment náhrobníku, Náchodský zpravodaj, červenec-srpen 1987, s. 8.
- 36) K. Kuča, Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 5. díl (Par-Pra). Praha 2002, s. 194–195.
- 37) Týž, Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 2. díl (H-Kole). Praha 1997, s. 842 a 492.
- 38) J. Kroupová – P. Kroupa, o. c. v pozn. 2, s. 182–183.
- 39) Archivní materiál dokládá používání cihel při přestavbě kostela ve 2. polovině 16. století (srov. práce J. Čížka, o. c. v pozn. 5). V Novém Městě nad Metují byly cihly vysokého formátu používány v pernštejnské přestavbě po požáru roku 1526. Cihelné tvarovky i cihly vysokého formátu použili stavitelé jaroměřského městského kostela sv. Mikuláše ve 2. pol. 14. století. V širším okolí byly zaznamenány na hradě Vizmburku, zbořeném roku 1447, v klenebním pasu kuchyně a v obezdění ústí pece u brány na předhradí. Nově jsou cihly tohoto formátu zjištěny na hradě Frymburku u Nového Hrádku a v budovách kláštera v Broumově, v obou případech bez možnosti přesnějšího datování.
- 40) R. Bláha – J. Slavík, Cihla, cihla, sem tam kámen. Zdené konstrukce ve středověkém a raně novověkém Hradci Králové, in: Sborník, sborník příspěvků z 12. specializované konference stavebněhistorického průzkumu Historické zdivo, konané v Roudnici nad Labem 18.–21. června 2013, v tisku.
- 41) J. Čížek, Stavební činnost, o. c. v pozn. 5, s. 19–20.

DIE ST. LAURENTIUSKIRCHE IN NÁCHOD – ERKENNTNISSE AUS DER INNENRAUMRENOVIERUNG

Während der Renovierungsarbeiten am Unterteil des Verputzes im Innenraum der Dechanalkirche d. hl. Laurentius in Náchod (Kr. Královéhradecký [Königgrätzer Kr.] in Jahren 2010 und 2011 erfolgte die Operativuntersuchung und Dokumentierung in zwei Etappen. Parallel mit der ersten Etappe fand im Chor der Kirche eine archäologische Rettungsforschung statt. Man bestätigte dabei die unlängst veröffentlichten Hypothesen vom höheren Alter des Südturmes und erwarb eine Summe weiterer Informationen, die die bisherigen Vorstellungen von der Bauentwicklung, Gestalt und Ausstattung der Kirche ändern und ergänzen.

Einen Teil der Arbeiten stellte die Auswechslung des Fußbodens im Kirchenchor dar. Dabei stellte man fest, dass der Triumphbogenfuß mit einem profilierten Sandsteinfuß betont wird. Die Fußbodenerhöhung erfolgte wohl in der Neuzeit. Dabei wurden auch die Portale der Sakristeien und das Epitaph vom Geschlecht Smiřický an der Südwand höher versetzt. Im freigelegten Mauerwerk des Chors ist es weiter gelungen den vermauerten neuzeitigen Eingang aus der Südseite und den nachträglichen Einbau des spätgotischen Sakramentsschreins zu dokumentieren, in dessen Ummauerung a. a. auch die Ziegel vom hohen Format verwendet wurden. Der Sakramentsschrein wurde wohl an die Stelle eines älteren eingebaut, keine Spuren nach älteren Nischen wurden festgestellt. In der nördlichen Laibung des Triumphbogens legte man eine sehr kleine nachträglich ausgehauene im Grundriss rechteckige Nische mit Sturz in Gestalt eines Spitzbogens frei. An der Triumphbogenseite vom Langhaus zu gesehen stellte man geritzte Quaderung fest.

In der nördlichen Sakristei ist es gelungen die Sockelreste an der Chornordseite und einem Strebeböfeler zu dokumentieren. Der Nordturm wurde wohl nachträglich zugefügt, wozu auch seine Absetzung vom Chor zeigt. Die Stadtgemeinde finanzierte den Schriftquellen gemäß den Kirchenturmbau in der Zeit um 1550.

Die interessanteste Entdeckung befand sich im westlichen Teil des Schiffs, dessen geschichtetes Steinmauerwerk ein vertikales Band vom Mauerwerk mit Ziegelbruchstücken ohne Mauerhaupte wechselt; weiter

nach Westen läuft das mit den Gewölbe- und Orgelemporenpfeilern verbundene Mischmauerwerk fort. Das Kirchenschiff wurde wohl bei dem 1550 datierten Umbau verlängert und gewölbt, bei dem auch die zweiarmige Empore eingebaut wurde. Diese Datierung unterstützt auch das neue Lesen der Jahreszahl an der über dem Schiffseingang aus der westlichen Vorhalle angebrachten Allianzwappenplatte von Albrecht Smiřický v. Smiřic und Dorota v. Hasenburg. Das frühere Lesen der Jahreszahl 1570 hätte die baulichen Eingriffe in die Zeit erst nach dem Tode von Albrecht Smiřický v. Smiřic verschoben. Das Augenmerk wurde auch den Grabsteinen an der Nordwand der westlichen Vorhalle gewidmet. Der besser erhaltene, mit Inschriften und Wappen aus dem Jahr 1591, überdeckte bis 1894 die Ruhestätte von Dorota Voračická v. Paběnic, Ehefrau des Vilém d. J. Voračický v. Paběnic, eines der Angehörigen des Hofes von Smiřický v. Smiřic. Von dem zweiten Grabmal erhielt sich lediglich ein Fragment vom Oberteil mit einem Teil einer Frauenfigur, der Reliefschrift am Rande und einem Paar von Wappenschildern. Es ist gelungen den größeren Teil der zum J. 1538 datierten Inschrift zu lesen. Die Wappen aus dem Stammbaum (gedrehte Widderhörner, Balken) zeigen, dass es sich um die Ehefrau oder Tochter von Petr Bukůvka v. Bukůvka, einem Pernsteinischen Beamten handelt, der in Náchod 1534–1549 belegt ist. Das Grabsteinfragment wurde wahrscheinlich in den 1950er Jahren aus dem Hochaltar herausgenommen.

Eine im Ausmaß nicht große Dokumentierungsaktion erlaubte so eine interessante Summe Daten zur Bauentwicklung der Kirche und zu ihrer Ausstattung zu sammeln und beweist die Berechtigung und Notwendigkeit der Durchführung von Operativuntersuchungen und Dokumentierung historischer Bauten.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Der sog. Pflichtabdruck der Mappe des Stablen Katasters (Soka [Staatliches Bezirksarchiv] Náchod, Sammlung der Mappen des Stablen Katasters, Katastralgemeinde Náchod). Rot – St. Laurentiuskirche und Schloss. Abb. 2: Náchod, St. Laurentiuskirche, Grundriss mit Auswertung der Bauentwicklung laut Z. Wirth (1910).

Abb. 3: Náchod, St. Laurentiuskirche, Grundriss mit Auszeichnung der Funde und der Bauentwicklung: a) Halbkreisnische, b) Portal der nördlichen Sakristei, c) Sakramentsschrein, d) vermauerter Durchgang, e) Epitaph des Geschlechtes Smiřický, f) Sockelprofil des Triumphbogens, an der Nordseite eine Nische, g) Portal der südlichen Sakristei, h) neu ausgemauertes Mauerhaupt an der nördlichen Wand im Ostjoch, i) Nordportal, j) Hintermauerungen an Stelle des vorausgesetzten Abschlusses des ursprünglichen Baus, k) geritzte Quaderung an der Triumphbogensüdseite, l) vermauerter südlicher Eingang, m) nördliche Sakristei, abgehauener Sockel, n) Mauerwerk in der Fuge zwischen dem Turm und der Schiffsnordwand, o) Turmerdgeschoss, nachträglich durchgebrochener Durchgang, p) vermauerter ursprünglicher Eingang in das Turmerdgeschoss, q) vermauerter älterer Emporeneingang, r) Allianz-Wappenplatte, s) sekundär aufgestellte Grabsteine.

Abb. 4: Náchod, St. Laurentiuskirche, nördliche Chorwand, Detail mit Sakramentsschrein.

Abb. 5: Náchod, St. Laurentiuskirche, Profilierungen: oben – Nordportal, links – Triumphbogenfuß, rechts – südliches Sakristeiportal. Abgemessen mit verstellbarer Messschablone, M. Buroň und J. Slavík.

Abb. 6: Náchod, St. Laurentiuskirche, Schiff, Profilierung des Nordportals laut Z. Wirth (1910). In diesem Fall entspricht sie nicht der Wirklichkeit (vgl. Abb. 5).

Abb. 7: Náchod, St. Laurentiuskirche, Triumphbogen, Sockelpartie.

Abb. 8: Náchod, St. Laurentiuskirche, Triumphbogen, Südseite, Pfeile zeigen zur geritzten Quaderung. Foto NPÚ ÚOP in Josefov (Nationales Denkmalinstitut, regionale Facharbeitsstätte Josefstadt), 2011, M. Buroň.

Abb. 9: Náchod, St. Laurentiuskirche, Schiff, Südwand, links – Steinmauerwerk, am rechten Teil ungerades Mauerhaupt, mit Ziegelbruchstücken ergänzt, rechts vom Zollstock gemischte Partie mit einem Sandsteinquader (ein sekundär verwendetes Eckarmaturstück?). Ganz rechts und ganz links Gewölbepefeiler. Über der Trennlinie zwischen dem Mauerwerk aus Stein und dem mit Ziegelbruchstücken ein deutlicher Riss.

Abb. 10: Náchod, St. Laurentiuskirche, die Allianzwappenplatte über dem Westportal mit Datierung 1550.

Abb. 11: Náchod, St. Laurentiuskirche, die sekundär aufgestellten Grabsteine an der Nordwand der westlichen Vorhalle.

Abb. 12: Náchod, St. Laurentiuskirche, erhaltener Teil vom Grabstein von Dorota Voračická v. Paběnic († 1591).

Abb. 13: Náchod, St. Laurentiuskirche, Grabstein aus dem Jahre 1538, wohl der der Ehefrau von Petr Bukůvka v. Bukůvka, Oberteil. Fotos 9–13 NPÚ ÚOP in Josefov 2010–2011, J. Slavík.

(Übersetzung J. Noll)

POZDNĚ BAROKNÍ KROV KOSTELA SV. VAVŘINCE VE VÝŠOVICÍCH

ONDŘEJ BELŠÍK

Region Hané nepatří mezi oblasti s příliš pestrou paletou historických krovů, jejichž konstrukčně typologická variabilita by mohla podstatným způsobem přispět k prohloubení poznání o obecných vývojových tendencích těchto konstrukcí. Z důvodů ničivých válečných událostí, častých požárů, ale také díky rozsáhlým stavebním aktivitám v období baroka se zde v současnosti lze u větších staveb setkat převážně s hambalkovými krovky podélně vázanými ležatou stolicí. Krov kostela sv. Vavřince ve Výšovicích na Prostějovsku není v tomto ohledu výjimkou, přesto však jeho význam a hodnoty jak pro památkovou péči, tak i pro stavebněhistorické bádání nejsou zanedbatelné. Celá konstrukce totiž v sobě do nedávné doby vzhledem k neobvykle dochovanému autentickému stavu nesla řadu cenných informací o svém vzniku, řemeslném zpracování, individuální práci pozdně barokního tesaře a o dalších skutečnostech souvisejících s vlastním vyhotovením krovu.¹⁾ Na obecnou problematiku mimořádných vypovídacích schopností i u zdánlivě nevýznamných krovových konstrukcí by chtěl poukázat následující příspěvek.

HISTORICKÉ SOUVISLOSTI

Římskokatolický farní kostel sv. Vavřince ve Výšovicích se nachází na návsi v centrální části obce, v okrsku několika dalších původně církevních objektů. Jedná se o volně stojící neorientovanou stavbu s lodí obdélného půdorysu, s mírně ustoupeným půlkruhově zakončeným kněžištěm, s věží velmi mělce vystupující na severozápadní straně z hmoty lodi a s nižší patrovou sakristií přiléhající ke kněžišti na jeho severovýchodní straně. Součástí zmiňovaného okrsku je vyjma vlastní stavby kostela budova bývalé římskokatolické fary a komplex objektů původní rezidence augustiniánů kanovníků ze Šternberku (okr. Olomouc) s hospodářským dvorem. Uvedené stavební památky byly větším dílem zcela nově vystavěny a zčásti podstatně přebudovány během krátké doby mezi čtyřicátými až šedesátými lety 18. století. Samotný kostel sv. Vavřince byl vybudován jako novostavba namísto starší menší chrámové stavby, a to v letech 1747 až 1748 za šternberského augustiniánského probošta Johanna Josefa Glätzela.²⁾ Stavbu chrámu zahájil opavský architekt Matyáš Wagner, který ale ještě téhož roku zemřel, nicméně rozestavěný objekt měl být dobudován podle jeho projektu. Jako možný nástupce ve vedení stavby se uvádí fulnecký stavitel Mikuláš Thalherr.³⁾ Nečlých čtyřicet let poté, v roce 1784, byla šternberská augustiniánská kanonie v rámci josefínských reforem zrušena a výšovická farnost se spolu s kostelní stavbou dostala pod správu Náboženského fondu (*Religionsfond*).⁴⁾

Další významnou událostí, a to nejen ve stavebních dějinách objektu kostela, ale rovněž celé obce, byl ničivý po-